

УДК 351.777:504.06

Глуха Вікторія Валеріївна, кандидат наук з державного управління, науковий співробітник наукового відділу з проблем управління у сфері цивільного захисту, НУЦЗУ, м. Харків

Glukha V.V., PhD in Public Administration, researcher of the research Department on problems of management in the field of civil protection, National University of civil protection of Ukraine, Kharkiv

контактний телефон 095 423 02 96

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОЇ
ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**
**ACTUAL PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE STATE ECOLOGICAL
POLICY OF UKRAINE**

Розглянуто та досліджено актуальні проблеми і перспективи державної екологічної політики України та визначено пріоритети напрямків щодо

довгострокової стратегії розв'язання екологічних проблем в Україні на національному, регіональному, місцевому та об'єктному рівнях.

Ключові слова: державна екологічна політика, соціально-демографічні наслідки, екологічний стан, екологічна складова, механізми державного управління

Reviewed and researched current issues and prospects of the state ecological policy of Ukraine and defined the priority directions of long-term strategy of solving environmental problems in Ukraine at the national, regional, local and object levels.

Key words: state ecological policy, socio-demographic implications, ecological condition, ecological component, mechanisms of public administration

Постановка проблеми На основі інтенсивного споживання природних ресурсів, існуючий процес розвитку сучасного українського суспільства

зумовлює техногенні зміни довкілля, що мають екологічні та соціально-демографічні наслідки в Україні.

Отже, аналіз проблем в екологічній сфері та визначення ролі держави щодо реалізації екологічної політики, серед головних завдань якої є стабілізація й поліпшення екологічного стану країни шляхом реалізації державної екологічної політики за інтегрованим підходом соціально-економічного розвитку України для забезпечення переходу до сталого розвитку економіки та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування є актуальним питанням сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблемами, становленням та дослідженням екологічної політики в Україні присвячено багато робіт відомих науковців та фахівців, як Л. Амджадін, О. Васюта, О. Веклич, Т. Галушкіна, В. Дьомкін, Н. Зіновчук, В. Крук, Н. Маєвська, В. Мариненко, С. Марова, Є. Сенюшкін, І. Синякевич та ін.

Мета статті Метою статті є детальний аналіз проблем і перспектив державної екологічної політики України. Визначення перспектив здійснення державної екологічної політики в Україні на національному, регіональному, місцевому та об'єктному рівнях.

Виклад основного матеріалу Проблеми державної екологічної політики України зумовлені об'єктивними потребами сучасної світової глобалізації та вимогами колективної екологічної безпеки, національного розвитку, необхідністю інтеграції України в європейське співтовариство та її функціонування в системі європейської економічної безпеки тощо.

Процеси світової глобалізації та суспільних трансформацій посилили пріоритетність екологічної проблематики. В багатьох випадках на етапі становлення українського суспільства увага та турбота про навколишнє природне середовище виявляється нерентабельною. Але різні форми життя, стан здоров'я та працездатність людей – це найвищі цінності суспільства, яке керується широкими соціальними критеріями в інтересах майбутнього [3].

Державне управління у сфері екології є комплекс засобів і заходів, спрямованих суспільством і державою на охорону та оздоровлення довкілля, ефективне поєднання природокористування і природоохорони та забезпечення нормальної життєдіяльності громадян, має два виміри – нормативний і регуляційний. Перший – це система правил і норм, другий – це конкретні дії для охорони навколишнього середовища. Зміст і структура екологічної політики потребують уточнення суті, мети, цілей, принципів, завдань, способів та основних її напрямів.

Методологічною основою державної екологічної політики владних структур усіх рівнів є відповідні норми Конституції України. Метою екологічної політики в Україні на сучасному етапі має бути збалансування запитів суспільства, можливостей природи та технологій виробництва шляхом планомірного формування навколишнього середовища, якість якого забезпечила б можливість сталого розвитку суспільства [5; 8].

Основною ціллю екологічної політики є покращання якості життя за умови оптимального використання та відтворення природних ресурсів. Екологічна політика покликана узгодити соціальні та екологічні завдання суспільства як основу вирішення проблеми глобальної екологічної кризи. Основні принципи екологічної політики України викладені у Законі України “Про охорону навколишнього природного середовища” [1].

Існує велика кількість проблем реалізації державної екологічної політики в Україні, такі як:

- відсутність розмежування управління природокористуванням та контролем за станом навколишнього природного середовища;
- часткове призупинення дії процедур Кіотського протоколу;
- зауваження щодо виконання Орхуської конвенції;
- відсутність системи екологічної освіти;
- інформування експертів та громадськості з екологічних питань;
- відсутність системного моніторингу стану навколишнього природного середовища на основі сучасних технологій;

- проблеми оцінки актуальної радіологічної ситуації, які були законодавчо та нормативно віднесені до таких, що постраждали в результаті аварії на Чорнобильській АЕС;
- проблеми реконструкції інфраструктури житлово-комунального господарства населених пунктів, перш за все великих міст;
- екологічні проблеми пов'язані із поводженням з небезпечними відходами, зруйнованими сховищами, знятими з експлуатації шахтами та кар'єрами;
- проблеми деградованих в результаті виснажливої та екологічно недбалі експлуатації сільськогосподарських земель;
- руйнація природного середовища унікальних рекреаційних регіонів (Карпати) в результаті несистемної і, часто, безконтрольної господарської діяльності;
- адаптація економіки України до глобальних змін клімату;
- гармонізація національної системи обліку та контролю звітності господарчих суб'єктів різної форми власності з екологічних та економічних показників до стандартів ЄС та ООН [10].

Реалізація державної екологічної політики в Україні спрямовується на перебудову відношень у системі “людина – суспільство – довкілля”. Це зумовлено значущістю екологічної проблеми, її глобальністю, масштабністю та значними фінансовими витратами на вирішення екологічних проблем. Екологічна політика є окремим напрямом діяльності держави і державного управління. Об'єктами управлінських відносин взагалі та в сфері екологічної політики є майже всі сфери життя людини, а визначальним принципом цього виду діяльності є підпорядкованість. Якщо розглядати державне управління у сфері екологічної політики з позицій системного аналізу, то суб'єкти управління це державні органи та органи місцевого самоврядування, а об'єкти управління - підвідомчі сфери управління повинні ефективно взаємодіяти через управлінську діяльність, а саме суспільні відносини, які складаються між елементами системи. Державне регулювання у сфері

екологічної політики передбачає здійснення комплексних заходів з метою їх упорядкування, встановлення загальних норм і правил суспільної поведінки для охорони живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту здоров'я та життя населення, організації та підтримування раціонального використання і відтворення природних ресурсів.

За умови ефективного функціонування державного регулювання виключається потреба прямого втручання держави та її інституцій у діяльність екологічних структур [6; 9].

Для врегулювання екологічної ситуації в Україні належать такі найнеобхідніші та термінові заходи:

- проведення незалежних наукових комплексних екологічних експертних досліджень з метою складання екологічного прогнозу і вироблення рекомендацій локального масштабу;
- активізація екологічної освіти у школах, вузах і екологічного виховання населення за допомогою телебачення, преси, кіно, природоохоронних товариств;
- збільшення витрат на охорону природи та прискорення темпів будівництва природоохоронних об'єктів, пристроїв, устаткування;
- заборона будь-яких відхилень від проектів, на шкоду довкіллю, суворе дотримання рекомендацій ОВОС;
- негайне створення економічних стимулів для проведення екологічних заходів [7].

Державне управління у сфері екологічної політики охоплює такі інституції: загального та спеціального державного управління, місцевого самоврядування, громадського управління.

Визначення основних напрямів екологічної політики держави є виключною компетенцією Верховної Ради України як законодавчого органу. Центральне місце у здійсненні загального керівництва державою у галузі екології та природних ресурсів належить Президенту України як

главдержави. Кабінет Міністрів України як найвищий орган виконавчої влади спрямовує і координує роботу міністерств та інших органів центральної виконавчої влади, зокрема Міністерства екології та природних ресурсів України. Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій і Рада національної безпеки й оборони України також належать до системи органів загального державного управління у галузі екології та природних ресурсів [11].

Сучасна екологічна політика України розробляється і впроваджується у життя в дуже важких та напружених політичних умовах, що часто призводить до конфліктних ситуацій. На державні екологічні організації чиниться тиск, лобіювання відомчих інтересів певними владними та приватними структурами. Серед великої кількості проблем у сфері екологічної політики основним є домінування в різних владних органах політичних та економічних пріоритетів над екологічними, а також у відсутності ефективного контролю за надходженнями та видатками екологічних коштів. Тому впровадження та зміцнення нових фінансово-економічних важелів реалізації державної екологічної політики – необхідна умова для сталого екологічного розвитку держави [4].

До них належать:

- створення Національного екологічного фонду;
- впорядкування та концентрація екологічних фондів з метою їх укрупнення та ефективного використання коштів;
- державна підтримка у створенні екологічних банків;
- реалізація державних екологічних програм у рахунок заборгованості перед різними фондами, країнами-інвесторами; запровадження, дієвий контроль і продаж квот за забруднення довкілля;
- впровадження екологічного лізингу, екологічного страхування, екологічного акцизного збору, податкових пільг, субсидій [2].

Проблеми в екологічній сфері, зростання кількості екологічних катастроф, різних конфліктів є наслідком негармонійних взаємовідносин між

суспільством і природою. Гарантування безпеки суспільства на більш високому рівні оптимізується через реформування діяльності еколого-експертних органів і залучення громадськості до процесу прийняття рішень у екологічній сфері. Посилення ролі державних органів забезпечує реалізацію державної політики у визначеній сфері діяльності.

Висновки Таким чином, аналіз проблем та перспектив державної екологічної політики на державному, регіональному, місцевому та об'єктному рівнях дає змогу визначити, що якість екологічної політики залежить як від правових, організаційних та економічних інституцій, так і від створення партнерських відносин між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суспільством.

Функціонування механізмів державної управління в екологічній сфері на території всієї країни та в розрізі регіонів, відбуватиметься на більш високому рівні та результативно у разі переходу їх на професійну основу, просування екологічних ідей у суспільну свідомість, прагнення до кооперації між екологічними громадськими організаціями, побудові коаліцій і мереж, включення в українські й міжнародні мережі та організації, прагнення до посилення впливу на формування екологічної політики.

Список використаних джерел

1. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]: Закон України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-1>

2. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики [текст]: моногр. / В.І. Андрейцев. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет. – 2011. – 373 с.

3. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навч. та наук.-практ. посіб. / Київ. націон. ун-т ім. Тараса Шевченка — К.: Знання-Прес, 2002. — 332 с
4. Бойчук Л.Д., Соломенно Е.М., Бугай О.В. Екологія і охорона навколишнього середовища: Навч. посіб.— С: Університетська книга. — 2003.— 284 с.
5. Гайнріх Д., Гергт М. Екологія: dtv-Atlas: Пер. з 4-го нім. вид. / Наук. ред. пер. В.В.Серебряков. — К.: Знання-Прес. —2001. — 280 с.
6. Голубець М. Екологія: науковасутність, об'єкти досліджень, завдання // Праці наукового товариства ім. Шевченка, Екологічний збірник. — 2004. — Т.VII.
7. Екологічне право України. Навчальний посібник. 2-е вид., доп. та перероб. / Л. О. Бондар, В. В. Курзова. — К. : Бурун Книга. — 2008. — 368 с
8. Заверуха Н. Серебряков В.В., Скиба Ю.А. Основи екології. - К.: Каравела, 2006. — 300 с.
9. Законодавство України про участь громадян і їх об'єднань в охороні навколишнього середовища. Збірник/ Видання друге, доповнене — К. — 2002. — 168 с.
10. Зіновчук Н.В. Екологічна політика в АПК: економічний аспект / Н.В. Зіновчук. — Львів: Львів. держ. аграр. ун-т, ННВК «АТБ». — 2007. — 394 с.
11. Новосельська Л.І. Аналіз економічних інструментів екологічного спрямування / Л.І. Новосельська: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/atural/lglpdp/2003_28/171_Nowoselska_LG_28.pdf.